

Suuntaviivat seuraamusmaksusta vapautumiseksi ja seuraamusmaksun alentamiseksi kartellitapauksissa

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Seuraamusmaksusta vapautuminen kartellitapauksissa	4
2.1	Yleistä.....	4
2.2	Tiedot, jotka elinkeinonharjoittajan on toimitettava vapautuakseen seuraamusmaksusta. 4	
2.2.1	Yleistä	4
2.2.2	Ennen Kilpailu- ja kuluttajaviraston suorittamaa tarkastusta.....	5
2.2.3	Tarkastuksen jälkeen.....	6
2.3	Elinkeinonharjoittajan tulee toimittaa tiedot ensimmäisenä	6
2.4	Painostaminen estää vapautuksen seuraamusmaksusta.....	7
3	Seuraamusmaksun alentaminen kartellitapauksissa.....	8
3.1	Yleistä.....	8
3.2	Tiedot, jotka elinkeinonharjoittajan on toimitettava saadakseen alennuksen	8
3.3	Alennuksen suuruuden määräytyminen	9
3.4	Ehdollisen vapautuksen saanut elinkeinonharjoittaja ei voi saada alennusta samaa kilpailunrajoitusta koskevassa asiassa	9
4	Edellytykset seuraamusmaksusta vapautumiselle ja seuraamusmaksun alentamiselle	10
4.1	Yleistä.....	10
4.2	Kilpailunrajoitukseen osallistuminen lopetettava välittömästi.....	10
4.3	Elinkeinonharjoittajan tulee toimia yhteistyössä Kilpailu- ja kuluttajaviraston kanssa	10
4.4	Todisteita ei saa hävittää	11
4.5	Tietojen salassapito	11
5	Seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksunalentamista koskeva menettely kartellitapauksissa (17 §)	12
5.1	Hakemuksen tekeminen ja siinä ilmoitettavat tiedot	12
5.2	Etusijajärjestyksen määräytyminen	12
5.3	Lisäaika tietojen keräämiseksi seuraamusmaksusta vapautumista koskevan hakemuksen yhteydessä (ns. marker-menettely)	12
5.3.1	Anonyymi yhteydenotto	13
5.4	Ehdollisen vapautuksen myöntäminen.....	13
5.4.1	Lyhennetty hakemus.....	14
5.5	Kilpailu- ja kuluttajaviraston päätös vaadittujen edellytysten täyttymisestä.....	14
5.6	Kilpailu- ja kuluttajavirastolle toimitettujen tietojen käyttäminen myöhemmin	15
6	Tietojen toimittaminen Kilpailu- ja kuluttajavirastolle	16

1 Johdanto

Laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ja samalla kilpailulakiin tehdyt muutokset tulivat voimaan 26.12.2016. Kilpailulain muutoksella lain seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista käsittelevien pykälien sanamuotoihin lisättiin vahingonkorvausdirektiivissä¹ käytetty yrityslausunnon käsite. Lisäksi laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista sisältää säännöksiä yrityslausunnon hyödyntämisestä todisteena vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Näissä suuntaviivoissa on otettu kilpailulain muutokset sekä laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista huomioon. Nämä suuntaviivat korvaavat Kilpailu- ja kuluttajaviraston aikaisemmat suuntaviivat seuraamusmaksusta vapautumiseksi ja seuraamusmaksun alentamiseksi kartellitapauksissa lokakuulta 2011 (suuntaviivat 2/2011). Suuntaviivojen tarkoituksena on kuvata seuraamusmaksusta vapautumiseen ja seuraamusmaksun alentamiseen (ns. leniency) liittyviä edellytyksiä, leniency-järjestelmän toimintaa ja Kilpailu- ja kuluttajaviraston soveltaa leniency-menettelyä sekä antaa tarkempia ohjeita säännösten soveltamisesta.

Seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista koskevat säännökset antavat salaisiin kartelleihin osallisille elinkeinonharjoittajille mahdollisuuden irtautua kartellista ja kilpailulaissa tarkoitettujen edellytysten täytyessä joko vapautua seuraamusmaksusta tai saada alennusta kilpailunrajoituksen vuoksi määrättävästä seuraamusmaksusta.

---

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 2014/104/EU, annettu 26 päivänä marraskuuta 2014.

2 Seuraamusmaksusta vapautuminen kartellitapauksissa

2.1 Yleistä

Kilpailulain 14 §:n mukaan elinkeinonharjoittajalle ei määrätä seuraamusmaksua, kun kyse on sellaisesta 5 §:ssä tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklassa tarkoitettusta kilpailijoiden välisestä salaisesta kilpailunrajoituksesta, jolla vahvistetaan osto- tai myyntihintoja tai muita kauppaehtoja, rajoitetaan tuotantoa tai myyntiä taikka jaetaan markkinoita, asiakkaita tai hankintalähteitä, jos tällaiseen kilpailunrajoitukseen osallinen elinkeinonharjoittaja:

1. toimittaa yrityslausunnon sekä tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen; tai
2. toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen toimittamisen jälkeen yrityslausunnon sekä tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi todeta, että 5 §:ää tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklaa on rikottu.

Seuraamusmaksusta vapautumisen edellytyksenä on lisäksi, että elinkeinonharjoittaja on antanut 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut yrityslausunnon, tiedot ja todisteet ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta.

Säännöksen soveltamisala on rajattu salaisiin kartelleihin, eli kilpailijoiden välisiin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, joiden tarkoituksena on osto- tai myyntihintojen tai muiden kauppaehtojen vahvistaminen, tuotannon tai myynnin rajoittaminen taikka markkinoiden, asiakkaiden tai hankintalähteiden jakaminen ja jotka ovat luonteensa puolesta vakavia ja salassa pidettäviä. Säännös ei sovellu muunlaiseen kilpailijoiden väliseen yhteistyöhön. Säännöstä ei siten voida soveltaa esimerkiksi kilpailijoiden välisiin tuotannollista yhteistyötä koskeviin sopimuksiin, joiden tarkoituksena² ei voida katsoa olevan kilpailun rajoittaminen ja jotka eivät luonteensa puolesta ole vakavia ja salassa pidettäviä.

Elinkeinonharjoittaja, joka on painostanut toista elinkeinonharjoittajaa osallistumaan kartelliin, ei voi saada vapautusta seuraamusmaksusta.

2.2 Tiedot, jotka elinkeinonharjoittajan on toimitettava vapautuakseen seuraamusmaksusta

2.2.1 Yleistä

Vapautus seuraamusmaksusta on mahdollinen sekä tilanteissa, joissa elinkeinonharjoittaja toimittaa yrityslausunnon sekä tiedot ja todisteet ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on tehnyt

---

² Vrt. Kilpailulain 5 §:n jaottelu yhtäältä kilpailunrajoituksiin, joiden tarkoituksena on merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua, ja toisaalta kilpailunrajoituksiin, joista seuraa, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai vääristyy.

kilpailulain 35 §:ssä (tarkastukset elinkeinonharjoittajan liiketiloissa) tai 36 §:ssä (tarkastukset muissa tiloissa) tarkoitetun tarkastuksen, että tilanteissa, joissa virasto on jo suorittanut tarkastuksen. Seuraamusmaksusta vapautumiselle asetetut edellytykset poikkeavat kuitenkin toisistaan riippuen siitä, toimittaako elinkeinonharjoittaja tiedot ennen tarkastusta vai vasta tarkastuksen aloittamisen jälkeen.

Seuraamusmaksusta vapautuminen on kuitenkin aina mahdollinen vain yhdelle kartellin jäsenelle.

2.2.2 Ennen Kilpailu- ja kuluttajaviraston suorittamaa tarkastusta

Elinkeinonharjoittajalle ei määrätä seuraamusmaksua, jos se toimittaa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle ensimmäisenä yrityslausunnon sekä tietoja ja todisteita, joiden perusteella Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi toimittaa 35 tai 36 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen.

Kilpailulain muutoksella kilpailulakiin lisättiin yrityslausunnon käsite. Aiemmin yrityslausunto on käytännössä sisältynyt kilpailulaissa tarkoitettuihin tietoihin ja todisteisiin, sillä esimerkiksi kilpailulain hallituksen esitöissä todetaan, että pykälässä tarkoitetut tiedot ja todisteet voivat olla esimerkiksi yrityslausuntoja, kirjallisia dokumentteja, tietojenkäsittelyn tallenteita tai dataa taikka elinkeinonharjoittajan edustajien tai työntekijöiden suullisia lausuntoja. Lakimuutoksen myötä tämä kilpailulain esitöihin kirjattu suhde muuttuu. Vastedes yrityslausunnon käsitettä on tarkoitus tulkita vahingonkorvausdirektiivin 2 artiklan 16 kohdan mukaisesti.

Vahingonkorvausdirektiivin 2 artiklan 16 kohdan mukaan sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevalla lausunnolla (yrityslausunnolla) tarkoitetaan yrityksen tai luonnollisen henkilön laatimaa tai niiden puolesta laadittua kilpailuviranomaiselle osoitettua oma-aloitteista suullista tai kirjallista selostusta tai sellaisen tallennetta, jossa esitetään kyseisellä yrityksellä tai luonnollisella henkilöllä kartellista olevat tiedot ja sen rooli kartellissa ja joka on laadittu nimenomaan esitettäväksi kilpailuviranomaiselle sakoista vapauttamiseksi tai sakkojen lieventämiseksi sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä koskevan ohjelman mukaisesti, jo olemassa olevat tiedot pois lukien.

Vastaavasti kilpailulaissa tarkoitettua tietojen ja todisteiden käsitettä on tarkoitus tulkita vahingonkorvausdirektiivin 2 artiklan 17 kohdan jo olemassa olevien tietojen määritelmän mukaisesti. Vahingonkorvausdirektiivin 2 artiklan 17 kohdan mukaan olemassa olevilla tiedoilla tarkoitetaan todisteita, joiden olemassaolo ei ole yhteydessä kilpailuviranomaisen menettelyyn riippumatta siitä, ovatko nämä tiedot kilpailuviranomaisen asiakirja-aineistossa.

Elinkeinonharjoittaja saa vapautuksen seuraamusmaksusta 14 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella, jos Kilpailu- ja kuluttajavirastolla ei ollut vielä seuraamusmaksusta vapautumista koskevan hakemuksen jättämisen aikaan riittäviä tietoja, joiden perusteella se olisi voinut puuttua rajoitukseen ja tehdä 35 tai 36 §:ssä tarkoitetun kohdennetun tarkastuksen. Mikäli Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut haltuunsa tällaiset tiedot muuta kautta, seuraamusmaksusta vapautuminen 14 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella ei ole enää mahdollista.

Mikäli Kilpailu- ja kuluttajavirasto on aloittanut Kilpailulain 35 tai 36 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen toimittamisen, seuraamusmaksusta vapautuminen 14 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella ei ole enää mahdollista.

2.2.3 Tarkastuksen jälkeen

Elinkeinonharjoittaja voi 14 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella vapautua seuraamusmaksusta myös sen jälkeen, kun Kilpailu- ja kuluttajavirasto on tehnyt tarkastuksen elinkeinonharjoittajan tiloihin tai muihin tiloihin 35 tai 36 §:n perusteella. Säännös soveltuu tilanteisiin, joissa Kilpailu- ja kuluttajavirastolla on tietoja, joiden perusteella se on tehnyt tai olisi voinut tehdä 35 tai 36 §:ssä tarkoitetun tarkastuksen, mutta viraston hallussa olevat tiedot eivät vielä riitä kartellitoiminnan toteen näyttämiseen. Tällöin kartelliin osallinen elinkeinonharjoittaja vapautuu seuraamusmaksusta, jos se toimittaa ensimmäisenä Kilpailu- ja kuluttajavirastolle yrityslausunnon, tietoja ja todisteita, joiden perusteella virasto voi todeta, että 5 §:ää tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklaa on rikottu.

Seuraamusmaksusta vapautumista koskeva hakemus on tehtävä aina Kilpailu- ja kuluttajaviraston tiloissa tai toimitettava Kilpailu- ja kuluttajavirastoon kappaleessa 6. kuvattua menettelyä käyttäen. Hakemusta seuraamusmaksusta vapautumiseksi ei siten voi tehdä Kilpailulain 35 tai 36 §:ssä tarkoitettua tarkastusta toimittaville Kilpailu- ja kuluttajaviraston tai aluehallintoviraston virkamiehille tilanteessa, jossa 35 tai 36 §:ssä tarkoitettu tarkastus on aloitettu.

Seuraamusmaksusta vapautuminen 1 momentin 2 kohdan perusteella ei ole mahdollista, jos jokin toinen kartellin jäsen on jo toimittanut Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettut tiedot.

2.3 Elinkeinonharjoittajan tulee toimittaa tiedot ensimmäisenä

Seuraamusmaksusta vapautumisen edellytyksenä on, että elinkeinonharjoittaja toimittaa 14 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut yrityslausunnon sekä tiedot ja todisteet ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta. Näin ollen vain yksi kartelliin osallinen elinkeinonharjoittaja voi vapautua seuraamusmaksusta. Elinkeinonharjoittaja ei voi saada vapautusta seuraamusmaksusta, jos jokin toinen kartellin jäsen on jo toimittanut Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetut yrityslausunnon sekä tiedot ja todisteet. Seuraamusmaksusta vapautuminen ei ole myöskään mahdollinen tilanteessa, jossa Kilpailu- ja kuluttajavirasto on esimerkiksi oman selvitystoimintansa tai ulkopuolisen tietolähteen kautta saanut 14 §:ssä tarkoitetut tiedot ennen kuin kartelliin osallinen elinkeinonharjoittaja on hakenut seuraamusmaksusta vapautumista.

Seuraamusmaksusta vapautuminen ei siten voi tulla kyseeseen 14 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella, jos Kilpailu- ja kuluttajavirastolla on jo 14 §:ssä tarkoitetut tiedot ennen kuin elinkeinonharjoittaja on hakenut seuraamusmaksusta vapautumista.

Seuraamusmaksusta vapautuminen ei ole mahdollista 1 momentin 2 kohdan perusteella, jos Kilpailu- ja kuluttajavirastolla on 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut tiedot jo ennen kuin elinkeinonharjoittaja on hakenut seuraamusmaksusta vapautumista.

Seuraamusmaksusta vapautuminen ei ole mahdollista 1 momentin 2 kohdan perusteella myöskään tilanteissa, joissa jokin toinen kartellin jäsen on ennen 35 tai 36 §:ssä tarkoitettuja tarkastuksia toimittanut Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetut tiedot. Seuraamusmaksusta vapautuminen on siten mahdollista vain yhdelle kartellin jäsenelle.

Elinkeinoharjoittaja voi sen sijaan vapautua 1 momentin 2 kohdan perusteella seuraamusmaksusta, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa ensimmäisenä Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut yrityslausunnon, tiedot ja todisteet, vaikka Kilpailu- ja kuluttajavirastolla on jo 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetut tiedot, jos Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut nämä oman selvitystoimintansa tai ulkopuolisen tietolähteen kautta, eikä toiselta kartellin jäseneltä.

2.4 Painostaminen estää vapautuksen seuraamusmaksusta

Elinkeinoharjoittaja ei voi saada vapautusta seuraamusmaksusta, jos se on painostanut toista elinkeinonharjoittajaa osallistumaan kartelliin. Pelkkä elinkeinonharjoittajan johtava rooli tai aloitteellisuus kartellin muodostamisessa ja ylläpidossa ei kuitenkaan estä seuraamusmaksusta vapautumista.

Elinkeinoharjoittaja, joka on painostanut toista elinkeinonharjoittajaa osallistumaan kartelliin, voi kuitenkin saada alennuksen seuraamusmaksusta, jos elinkeinonharjoittaja täyttää jäljempänä kuvatut 15 ja 16 §:ssä tarkoitetut seuraamusmaksun alentamiselle asetetut edellytykset.³

---

³ Elinkeinoharjoittaja, jolle on myönnetty 17 §:n 2 momentissa tarkoitettu ehdollinen vapautus ja jonka myöhemmin todetaan painostaneen toista elinkeinonharjoittajaa osallistumaan kartelliin, ei kuitenkaan voi saada alennusta seuraamusmaksusta. Ks. kohta 3.4.

3 Seuraamusmaksun alentaminen kartellitapauksissa

3.1 Yleistä

Kilpailulain 15 §:n perusteella sellainen salaisen kartellin jäsen, joka ei voi saada vapautusta seuraamusmaksusta, voi saada alennuksen seuraamusmaksusta. Säännöksen perusteella myös muut kartellin jäsenet kuin kartellin ensimmäisenä Kilpailu- ja kuluttajavirastolle paljastanut elinkeinonharjoittaja voivat hyötyä yhteistyöstään Kilpailu- ja kuluttajaviraston kanssa. Alennuksen suuruus määräytyy jäljempänä kuvatulla tavoin yrityslausunnon sekä tietojen ja todisteiden toimittamisajankohdan perusteella.

Kilpailulain 15 §:n perusteella muulle kuin 14 §:n perusteella seuraamusmaksusta vapautuksen saaneelle 14 §:n 1 momentissa tarkoitettuun kilpailunrajoitukseen osallistuneelle elinkeinonharjoittajalle määrättävää seuraamusmaksua alennetaan, jos se toimittaa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle yrityslausunnon, tietoja ja todisteita, jotka ovat merkityksellisiä kilpailunrajoituksen tai sen koko laajuuden tai luonteen toteamiseksi ja ennen kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto on saanut tiedot muuta kautta. Seuraamusmaksua alennetaan seuraavasti:

1. 30–50 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot ensimmäisenä;
2. 20–30 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot toisena;
3. enintään 20 prosenttia muissa kuin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa.

3.2 Tiedot, jotka elinkeinonharjoittajan on toimitettava saadakseen alennuksen

Yrityslausunnon, tietojen ja todisteiden katsotaan olevan merkityksellisiä kilpailunrajoituksen koko laajuuden tai luonteen toteamiseksi, jos niiden perusteella voidaan vahvistaa, että 5 §:ää tai Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklaa on rikottu. Edellytykset seuraamusmaksun alentamiselle täyttyvät myös silloin, kun elinkeinonharjoittajan toimittamat yrityslausunto, tiedot ja todisteet tukevat Kilpailu- ja kuluttajaviraston hallussa jo olevaa todistusaineistoa niin, että Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi alennusta hakevan elinkeinonharjoittajan toimittamien tietojen sekä muun hallussaan olevan näytön perusteella todeta kartellin olemassaolon.

Lisäksi yrityslausunnon sekä tietojen ja todisteiden katsotaan olevan merkityksellisiä kilpailunrajoituksen koko laajuuden tai luonteen toteamiseksi, jos hakijan toimittamien yrityslausunnon sekä tietojen ja todisteiden perusteella voidaan todeta, että Kilpailu- ja kuluttajavirastolla aiemmin olleet tiedot eivät ole antaneet oikeaa kuvaa kartellin ajallisesta kestosta, maantieteellisestä laajuudesta, kartellitoiminnan kattamasta toimialasta tai tuotemarkkinoista taikka kartellitoiminnan vakavuudesta.

Merkitystä on lisäksi muun muassa sillä, ovatko tiedot rikkomuksen osoittamisen kannalta suoraan raskauttavia vai ainoastaan välillisiä sekä sillä, onko niiden luotettavuus tarkistettava muista lähteistä. Joka tapauksessa yrityslausunnosta, tiedoista ja todisteista on oltava merkittävää apua kilpailunrajoituksen laajuuden tai luonteen toteamisessa. Pelkkä kartelliasiaan jollain tavalla liittyvän aineiston toimittaminen Kilpailu- ja kuluttajavirastolle ei riitä alennuksen saamiseen.

Arvioitaessa 15 §:n 1 momentissa tarkoitettujen yrityslausunnon, tietojen ja todisteiden merkityksellisyyttä kilpailunrajoituksen selvittämisessä on otettava huomioon myös se, millaista aineistoa Kilpailu- ja kuluttajavirastolla jo ennestään on hallussaan. Yrityslausunnon, tietojen ja todisteiden ei katsota olevan merkityksellisiä kilpailunrajoituksen koko laajuuden tai luonteen toteamiseksi, jos ne ainoastaan toistavat tai vahvistavat seikkoja, joista Kilpailu- ja kuluttajavirasto on jo muilta kartellin jäseniltä tai muutoin tutkinnan kuluessa saanut riittävän näytön. Elinkeinonharjoittaja ei siten voi saada tässä pykälässä tarkoitettua alennusta seuraamusmaksusta, jos sen toimittamat tiedot käyvät ilmi Kilpailu- ja kuluttajavirastolla jo olevasta aineistosta tai jos tietojen ei voida katsoa liittyvän välittömästi kartelliasian selvittämiseen.

3.3 Alennuksen suuruuden määräytyminen

Seuraamusmaksusta saatavan alennuksen suuruus määräytyy sen mukaan, milloin kartelliin osallinen elinkeinonharjoittaja tekee 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista koskevan hakemuksen verrattuna muihin kartelliin osallisiin elinkeinonharjoittajiin. 15 §:n 1 momentin 1–3 kohdan mukaan seuraamusmaksua alennetaan seuraavasti:

- 30–50 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot ensimmäisenä;
- 20–30 prosenttia, jos elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot toisena;
- muiden elinkeinonharjoittajien seuraamusmaksua alennetaan enintään 20 prosenttia.

Seuraamusmaksusta saatavan alennuksen suuruus riippuu siitä, kuinka merkityksellisiä elinkeinonharjoittajan toimittamat tiedot ovat kilpailunrajoituksen selvittämisessä.

3.4 Ehdollisen vapautuksen saanut elinkeinonharjoittaja ei voi saada alennusta samaa kilpailunrajoitusta koskevassa asiassa

Kilpailulain 15 §:n 2 momentin mukaan elinkeinonharjoittaja, joka on saanut 17 §:n 2 momentissa tarkoitetun ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, ei voi saada 1 momentissa tarkoitettua alennusta samaa kilpailunrajoitusta koskevassa asiassa. Näin ollen elinkeinonharjoittaja, joka on paljastanut kartellin ensimmäisenä Kilpailu- ja kuluttajavirastolle ja joka on saanut 17 §:n 2 momentissa tarkoitetun ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, ei voi saada alennusta samaa kilpailunrajoitusta koskevassa asiassa. Jos menettelyn kuluessa tai sen päätteeksi todetaan, että ehdollisen vapautuksen saanut elinkeinonharjoittaja ei täytä 16 §:n edellytyksiä tai että se on painostanut toista elinkeinonharjoittajaa osallistumaan kartelliin, se ei voi saada myöskään tässä pykälässä tarkoitettua alennusta seuraamusmaksusta.

4 Edellytykset seuraamusmaksusta vapautumiselle ja seuraamusmaksun alentamiselle

4.1 Yleistä

Kilpailulain 16 §:n mukaan seuraamusmaksusta vapautumisen ja seuraamusmaksun alentamisen edellytyksenä on lisäksi, että elinkeinonharjoittaja:

1. lopettaa osallistumisensa kilpailunrajoitukseen välittömästi toimitettuaan Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun hakemuksen;
2. toimii yhteistyössä Kilpailu- ja kuluttajaviraston kanssa koko kilpailunrajoituksen selvittämisen ajan;
3. ei hävitä hakemuksen piiriin kuuluvia todisteita ennen 17 §:n 1 momentissa tarkoitettua hakemuksen toimittamista eikä hakemuksen toimittamisen jälkeen; ja
4. pitää salassa 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun hakemuksen sisällön ja sen, että on tehnyt hakemuksen tai että harkitsee hakemuksen tekemistä.

Edellä mainitut edellytykset ovat kumulatiivisia eli elinkeinonharjoittajan on täytettävä kaikki pykälässä asetetut edellytykset. Edellytysten täyttyminen voidaan todeta vasta Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiaa koskevan menettelyn lopuksi.

4.2 Kilpailunrajoitukseen osallistuminen lopetettava välittömästi

Elinkeinonharjoittajan on lopetettava osallistumisensa kilpailunrajoitukseen välittömästi sen jälkeen, kun se on toimittanut Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista koskevan hakemuksen.

Elinkeinonharjoittaja voi kuitenkin jatkaa Kilpailu- ja kuluttajaviraston ohjauksessa osallistumista kilpailunrajoitukseen siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä 35 ja 36 §:ssä tarkoitettujen tarkastusten onnistumisen turvaamiseksi. Kartelliin osallistumisen jatkaminen ei kuitenkaan yleensä merkitse sitä, että hakijaa ohjeistettaisiin jatkamaan kilpailunrajoituksen täytäntönpaanoa muuttumattomana. Tarkoituksena on ainoastaan varmistaa 35 ja 36 §:ssä tarkoitettujen tarkastusten onnistuminen.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi ohjeistaa hakijaa esimerkiksi olemaan muuttamatta käyttäytymistään äkillisesti siten, että muut kartellin jäsenet voisivat päätellä hakijan ottaneen yhteyttä Kilpailu- ja kuluttajavirastoon. Osallistumisen jatkaminen edellyttää aina Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiaa koskevaa ohjeistusta. Elinkeinonharjoittaja ei ilman tällaista Kilpailu- ja kuluttajaviraston ohjeistusta saa jatkaa osallistumistaan kilpailunrajoitukseen.

4.3 Elinkeinonharjoittajan tulee toimia yhteistyössä Kilpailu- ja kuluttajaviraston kanssa

Elinkeinonharjoittajan tulee tehdä yhteistyötä Kilpailu- ja kuluttajaviraston kanssa koko kilpailunrajoituksen selvittämisen ajan. Yhteistyön tulee olla todellista, kattavaa ja jatkuvaa. Elinkeinon-

harjoittajan tulee toimittaa viipymättä kaikki hallussaan olevat ja haltuunsa tulevat tiedot ja todisteet Kilpailu- ja kuluttajavirastolle. Elinkeinonharjoittajan tulee antaa edustajansa ja työntekijänsä, jos mahdollista myös entiset edustajansa ja työntekijänsä, Kilpailu- ja kuluttajaviraston käyttöön asian selvittämiseksi. Elinkeinonharjoittajan sekä tämän edustajien ja työntekijöiden tulee vastata viipymättä Kilpailu- ja kuluttajaviraston pyyntöihin ja kysymyksiin. Yhteistyön on oltava oma-aloitteista ja vilpitöntä, ja elinkeinonharjoittajan tulee antaa Kilpailu- ja kuluttajavirastolle oikea ja vääristelemätön kuva kartellista, sen toiminnasta sekä elinkeinonharjoittajan ja sen edustajien ja työntekijöiden roolista ja aloitteellisuudesta kartellissa.

Elinkeinonharjoittajan ei voida katsoa täyttävän yhteistyövelvoitettaan, jos merkittävä osa elinkeinonharjoittajan työntekijöistä tai rajoituksen selvittämisen kannalta keskeiset elinkeinonharjoittajan työntekijät eivät toimi yhteistyössä Kilpailu- ja kuluttajaviraston kanssa. Elinkeinonharjoittaja ei saa myöskään omalla toiminnallaan vaikeuttaa asian selvittämistä. Yhteistyövelvoite alkaa seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista koskevan hakemuksen jättämisestä ja kestää Kilpailu- ja kuluttajaviraston asiaa koskevan menettelyn lopettamiseen saakka.

4.4 Todisteita ei saa hävittää

Elinkeinonharjoittaja ei saa hävittää hakemuksen piiriin kuuluvia todisteita ennen 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun hakemuksen toimittamista Kilpailu- ja kuluttajavirastolle eikä hakemuksen toimittamisen jälkeen. Kielto koskee sekä hakemuksen jättämistä edeltävää aikaa eli aikaa, jolloin elinkeinonharjoittaja harkitsee hakemuksen jättämistä, että aikaa hakemuksen jättämisen jälkeen.

4.5 Tietojen salassapito

Elinkeinonharjoittajan on pidettävä salassa 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun hakemuksen sisältö ja se, että se on tehnyt hakemuksen tai että se harkitsee hakemuksen tekemistä. Salassapitovelvollisuus koskee sekä hakemuksen jättämistä edeltävää aikaa että aikaa hakemuksen jättämisen jälkeen.

Elinkeinonharjoittaja voi salassapitovelvoitteen estämättä antaa hakemusta koskevat tiedot komissiolle tai toisen maan kilpailuviranomaiselle. Tietojen antaminen voi tulla kyseeseen tilanteessa, jossa kartelli ulottuu usean valtion alueelle ja voi siten olla samanaikaisesti usean maan kilpailuviranomaisen tai Euroopan komission tutkittavana. Tällöin seuraamusmaksusta vapautumista tai alennusta hakeva elinkeinonharjoittaja voi joutua tekemään samaa asiaa koskevan hakemuksen useammalle kuin yhdelle kilpailuviranomaiselle.

5 Seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksunalentamista koskeva menettely kartellitapauksissa (17 §)

5.1 Hakemuksen tekeminen ja siinä ilmoitettavat tiedot

Kilpailulain 14 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksusta vapautumista ja 15 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksun alentamista haetaan Kilpailu- ja kuluttajavirastolta. Elinkeinonharjoittajan tulee hakemuksessaan yksilöidä ne tiedot, jotka se haluaa otettavan huomioon asian käsittelyssä. Hakemuksessa on ilmoitettava:

- hakijan nimi ja osoite,
- kartellin osapuolet,
- yksityiskohtainen kuvaus kartellin toiminnasta mukaan luettuna kartellin kohteena olevat hyödykkeet, kartellin alueellinen ulottuvuus, kartellin ajallinen kesto ja kartelli-toiminnan luonne,
- kuvaus siitä, miten kilpailunrajoitus on toimeenpantu ja miten sitä on ylläpidetty,
- muille toimivaltaisille viranomaisille tehdyt samaa kartelliasiaa koskevat hakemukset sekä
- onko hakija aikeissa tehdä seuraamusmaksusta vapautumista tai seuraamusmaksun alentamista koskevan hakemuksen muille toimivaltaisille viranomaisille.

5.2 Etusijajärjestyksen määräytyminen

Seuraamusmaksusta vapautumista ja seuraamusmaksun alentamista hakeneiden elinkeinonharjoittajien välinen etusijajärjestys määräytyy sen hetken perusteella, jona elinkeinonharjoittaja on toimittanut 14 §:n 1 momentissa tai 15 §:n 1 momentissa tarkoitettut tiedot Kilpailu- ja kuluttajavirastolle.

5.3 Lisäaika tietojen keräämiseksi seuraamusmaksusta vapautumista koskevan hakemuksen yhteydessä (ns. marker-menettely)

Yritys, joka hakee vapautusta seuraamusmaksusta, voi pyytää Kilpailu- ja kuluttajavirastolta lisäaikaa 14 §:n 1 momentissa tarkoitettujen tietojen keräämiseksi. Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi asettaa hakijalle määräajan, jonka kuluessa 14 §:ssä tarkoitettut tiedot on toimitettava Kilpailu- ja kuluttajavirastolle. Hakijan etusija muihin seuraamusmaksusta vapautumista 14 §:n perusteella hakeviin kartellin jäseniin nähden on turvattu, jos hakija toimittaa yrityslausunnon, tiedot ja todisteet Kilpailu- ja kuluttajaviraston asettamassa määräajassa.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi myöntää määräajan tietojen toimittamiselle vain seuraamusmaksusta vapautusta hakevalle (14 §), ei 15 §:ssä tarkoitettua alennuksen saamiseksi.

Voidakseen saada määräajan 14 §:ssä tarkoitettujen tietojen keräämiseksi elinkeinonharjoittajan on ilmoitettava Kilpailu- ja kuluttajavirastolle:

- nimensä ja osoitteensa,
- perustelut seuraamusmaksusta vapautumista koskevan hakemuksen tekemiselle,
- kartellin osapuolet,
- kuvaus kartellin kohteena olevista hyödykkeistä, alueellisesta ulottuvuudesta, ajallisesta kestosta ja kartellitoiminnan luonteesta,
- arviot tietojen keräämiseksi tarvittavan ajan pituudesta sekä siitä, millaisia tietoja hakija tulee toimittamaan,
- muille toimivaltaisille viranomaisille tehdyt samaa kartelliasiaa koskevat hakemukset sekä
- onko hakija aikeissa tehdä seuraamusmaksusta vapautumista tai seuraamusmaksun alentamista koskevan hakemuksen muille toimivaltaisille viranomaisille.

Jos hakija toimittaa 14 §:n 1 momentissa tarkoitettut tiedot määräajan kuluessa, tiedot katsotaan toimitetuksi sinä hetkenä, jolloin Kilpailu- ja kuluttajavirasto asetti hakijalle määräajan niiden keräämiseksi.

5.3.1 Anonyymi yhteydenotto

Ennen 14 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksusta vapautumista koskevan hakemuksen toimittamista elinkeinonharjoittaja voi ottaa yhteyttä Kilpailu- ja kuluttajavirastoon anonyymisti esimerkiksi asiamiehen välityksellä. Tällaisen nimettömän yhteydenoton perusteella elinkeinonharjoittaja voi saada selville, onko seuraamusmaksusta vapautuminen mahdollinen, sekä saada neuvontaa koskevaa neuvontaa.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei anna edellä mainittua määräaikaan 14 §:ssä tarkoitettujen tietojen keräämiseksi anonyymin yhteydenoton perusteella.

5.4 Ehdollisen vapautuksen myöntäminen

Kilpailu- ja kuluttajavirasto myöntää hakijalle ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta, kun elinkeinonharjoittaja on toimittanut Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:n 1 momentissa tarkoitettut yrityslausunnon, tiedot ja todisteet. Saatuaan 14 §:n 1 momentissa tarkoitettut tiedot ja varmistuttuaan, että ne ovat riittäviä vapautuksen myöntämiseksi, Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa elinkeinonharjoittajalle kirjallisesti ehdollisen vapautuksen seuraamusmaksusta.

Lopullista päätöstä ei voida antaa vielä tutkinnan tässä vaiheessa, koska 16 §:ssä tarkoitettujen edellytysten täyttyminen voidaan todeta vasta tutkinnan päätyttyä. Jos tutkinnan kuluessa käy ilmi, että elinkeinonharjoittaja ei täytä 14 tai 15 §:n ja 16 §:n edellytyksiä, Kilpailu- ja kuluttajavirasto tekee välittömästi kirjallisen päätöksen siitä, että hakemus on hylätty.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei ota tutkittavakseen muita samaan kartelliin liittyviä seuraamusmaksusta vapautumista koskevia hakemuksia ennen kuin se on ottanut kantaa siihen, voidaan-ko ensimmäisenä vapautusta hakeneelle elinkeinonharjoittajalle myöntää ehdollinen vapautus.

5.4.1 Lyhennetty hakemus

Jos 14 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua vapautusta seuraamusmaksusta hakeva elinkeinonharjoittaja on samassa asiassa jättänyt tai jättämässä Euroopan komissiolle tai toisen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle hakemuksen seuraamuksista vapautumiseksi, ehdollinen vapautus voidaan myöntää lyhennetyn hakemuksen perusteella. Hakemuksen tekeminen usealle kilpailuviranomaiselle on tarpeen erityisesti rajat ylittävissä kartelleissa, koska yhdelle toimivaltaiselle viranomaiselle tehtyä hakemusta ei lueta hakijan eduksi muissa maissa.

Lyhennetyssä hakemuksessa hakijan tulee ilmoittaa:

- nimensä ja osoitteensa,
- kartellin osapuolet,
- kartellin kohteena olevat hyödykkeet,
- kartellin maantieteellinen ulottuvuus,
- kartellin ajallinen kesto,
- kartellin luonne,
- jäsenvaltiot, joissa 14 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettut tiedot ja todisteet sijaitsevat, sekä
- tiedot kartelliin liittyvistä aiemmista ja mahdollisista tulevista seuraamuksista vapautumista ja seuraamusten lieventämistä koskevista hakemuksista.

Jos Kilpailu- ja kuluttajavirasto pyytää hakijalta lisätietoja, hakijan tulee toimittaa pyydetty lisätiedot viipymättä. Tällaisessa tilanteessa Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa hakijalle määräajan tietojen toimittamiseksi. Jos hakija toimittaa tiedot määräajan kuluessa, tiedot katsotaan toimitetuksi hetkenä, jolloin lyhennetty hakemus on toimitettu Kilpailu- ja kuluttajavirastolle.

5.5 Kilpailu- ja kuluttajaviraston päätös vaadittujen edellytysten täyttymisestä

Kilpailu- ja kuluttajavirasto antaa menettelyn lopuksi päätöksen siitä, täyttääkö elinkeinonharjoittaja kaikki 14 tai 15 §:n ja 16 §:n edellytykset. Jos elinkeinonharjoittaja ei täytä 14 tai 15 §:n ja 16 §:n edellytyksiä, Kilpailu- ja kuluttajavirasto tekee välittömästi kirjallisen päätöksen siitä, että hakemus on hylätty.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi sisällyttää 15 §:ssä tarkoitetun elinkeinonharjoittajalle myönnettävää alennusta koskevan päätöksensä asiaa koskevaan seuraamusmaksuesitykseen.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston menettelyn lopuksi 17 §:n 3 momentin nojalla antamaan päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Kilpailu- ja kuluttajaviraston päätökseen liittyvät väitteet voidaan sen sijaan esittää markkinaoikeudelle seuraamusmaksuesitystä koskevan pääasian käsittelyn yhteydessä.

5.6 Kilpailu- ja kuluttajavirastolle toimitettujen tietojen käyttäminen myöhemmin

Kilpailulain 17 §:n 4 momentin mukaan Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 14 §:ssä tarkoitetun vapautuksen tai 15 §:ssä tarkoitetun alennuksen saamiseksi toimitettua yrityslausuntoa, tietoja ja todisteita ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen kuin 9 §:ssä tarkoitettua kielletyn kilpailunrajoituksen lopettamismääräystä tai toimitusvelvoitetta, 10 §:ssä tarkoitettua sitoumuspäätöstä, 11 §:ssä tarkoitettua ryhmäpoikkeuksen edun peruuttamista tai 12 §:ssä tarkoitettua seuraamusmaksuesitystä koskevan asian käsittelyyn Kilpailu- ja kuluttajavirastossa, markkinaoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Kilpailulain 14 § ja 15 §:ssä tarkoitettuja tietoja ja todisteita, joita tulkitaan vahingonkorvausdirektiivin 2 artiklan 17 kohdassa tarkoitettujen jo olemassa olevien tietojen määritelmän mukaisesti, voidaan kuitenkin käyttää myös kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain nojalla nostettujen korvauskanteiden käsittelyyn.

Toisin kuin jo olemassa olevia tietoja, kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain 8 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin ei saa hyödyntää oikeudenkäynnissä todisteena tietoa komissiolle tai EU:n jäsenmaan kilpailuviranomaiselle tehdystä sakoista vapauttamista tai niiden lieventämistä (vastaa kilpailulain sanamuodon mukaista seuraamusmaksusta vapautumista ja sen alentamista) koskevan lausunnon (yrityslausunnon) sisällöstä. Kuitenkin lain 8 §:n 5 momentin mukaan sen estämättä, mitä 3 momentissa säädetään, todisteena saadaan hyödyntää asianosaista itseään koskevaa lausuntoa, johon tämä vetoaa todisteena. Tällaisessa tilanteessa tuomioistuimen on lain 8 §:n 5 momentin mukaan kehotettava Kilpailu- ja kuluttajavirastoa lausumaan siitä, voidaanko yrityslausuntoa hyödyntää vahingonkorvausoikeudenkäynnissä todisteena.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto katsoo lähtökohtaisesti, että niin kauan kuin Kilpailu- ja kuluttajavirasto ei ole antanut kilpailulain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettua kirjallista päätöstä, yrityslausunto on kilpailulain 16 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan salassa pidettävä, ja sen sisällön paljastaminen voisi johtaa ehdollisen seuraamusmaksusta vapautumisen tai seuraamusmaksun alentamisen menettämiseen. Yrityslausunnon hyödyntäminen todisteena vahingonkorvausoikeudenkäynnissä ja samalla sen sisällön paljastaminen voisi ennen kilpailulain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettua kirjallisen päätöksen antamista vaarantaa kilpailunrajoituksen selvittämisen ja siten julkisen täytäntöönpanon tehokkuuden. Tämän vuoksi yrityslausuntoa ei tulisi Kilpailu- ja kuluttajaviraston näkemyksen mukaan ennen kilpailulain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettua kirjallisen päätöksen antamista hyödyntää todisteena vahingonkorvausoikeudenkäynnissä. Mikäli asianosainen haluaisi ennen kilpailulain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettua kirjallisen päätöksen antamista vedota kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain 8 §:n 5 momenttiin, asianosaisen tulee olla yhteydessä Kilpailu- ja kuluttajavirastoon. Mikäli Kilpailu- ja kuluttajavirasto katsoo, että hakemuksen olemassaolon tai sen sisällön paljastaminen vahingonkorvausoikeudenkäynnissä ei vaaranna kilpailunrajoituksen selvittämistä, Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi ilmoittaa, että yrityslausuntoon vetoamiselle ei ole estettä.

Edellä mainittu kilpailulain 17 §:n 4 momentissa säädetty käyttörajoitus ei estä Kilpailu- ja kuluttajavirastoa käyttämästä hakijan toimittamia tietoja tutkinnan aloittamiseksi tai kielletyn kilpai-

lunrajoituksen lopettamismääräyksen, sitoumuspäätöksen tai seuraamusmaksuesityksen tekemiseksi taikka ryhmäpoikkeuksen edun peruuttamiseksi, jos yrityslausunto, tiedot ja todisteet sisältävät tietoja muista kilpailunrajoituksista kuin hakemuksen perusteena olevasta 14 §:n 1 momentissa tarkoitetusta kilpailunrajoituksesta. Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi käyttää hakijan toimittamia tietoja menettelyn aloittamiseksi esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa ne osoittavat hakijan käyttäneen väärin määräävää markkina-asemaansa 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Säännös ei myöskään estä Kilpailu- ja kuluttajavirastoa toimittamasta tietoja kilpailuviranomaisten verkostossa muille toimivaltaisille viranomaisille⁴, vaikka ne olisi toimitettu Kilpailu- ja kuluttajavirastolle 5 §:ssä tarkoitetun kilpailunrajoituksen selvittämiseksi.

6 Tietojen toimittaminen Kilpailu- ja kuluttajavirastolle

Koska 14 §:n 1 momentissa ja 15 §:n 1 momentissa tarkoitettujen tietojen antamisen ajankohta ratkaisee kilpailutilanteessa elinkeinonharjoittajien välisen etusijajärjestyksen muodostumisen, on tärkeää, että kartellin paljastava elinkeinonharjoittaja toimittaa tiedot Kilpailu- ja kuluttajavirastoon siten, että tietojen antamisen ajankohta voidaan kiistattomasti osoittaa. Elinkeinoharjoittaja voi varmistua tietojen toimittamisen ajankohdan kirjautumisesta toimittamalla tiedot henkilökohtaisesti tai asiamiehen välityksellä Kilpailu- ja kuluttajavirastoon.

Tietojen antaminen henkilökohtaisesti tai asiamiehen välityksellä on suositeltavaa. Elinkeinoharjoittajan tulee tällöin ottaa yhteyttä Kilpailuvalvonta 1 -yksikön kartellivalvonnasta vastaavaan tutkimuspäällikköön taikka yksikön päällikköön ja sopia Kilpailu- ja kuluttajaviraston kanssa tapaamisen ajankohdasta.

Tietojen antaminen postin välityksellä ei ole suositeltavaa, sillä tietojen antamisen ajankohta ei tällöin todennäköisesti kirjaudu elinkeinonharjoittajan kannalta riittävällä tarkkuudella. Elinkeinoharjoittajan tulee ennen tietojen toimittamista varmistua siitä, että alla mainitut yhteystiedot eivät ole muuttuneet.

Yhteystiedot

Kilpailu- ja kuluttajavirasto
Lintulahdenkuja 2, 00530 Helsinki
Puhelinvaihe: 029 505 3000

www.kkv.fi/irrottaudu-kartellista

---

⁴ Ks. Komission tiedonanto yhteistyöstä kilpailuviranomaisten verkostossa, EUVL C 101. Saatavilla osoitteesta:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004XC0427%2802%29:FI:HTML>